

*Sollerön från
Gesundaberget.*

Om namnet Soll ∞ Sollerön

Av fil. dr Bror Lindén

Genom sitt läge i Siljan, Dalarnas största sjö, och genom sin storlek — landskapets största ö — har Sollerön otvivelaktigt redan i "urnordisk" tid varit vida känd, och man torde ha rätt antaga att den genom folk som från andra (särskilt sydliga) bygder besökt övre Dalälvsområdet i fångstären, blivit namngiven innan trakten själv hunnit få fast bebyggelse och innan någon jord på ön ännu blivit bruten. Det vore oriktigt förneka möjligheten att öns nuvarande namn kan ha existerat före vår tidsräkning. Tryggt kunna vi emellertid räkna med att det varit i bruk omkring år 300 à 500 efter Kristi födelse. Vid denna tid fanns bygd i södra Dalarna, kanske också ovanför Tuna.

Rörande den sakliga anledningen (motivet) till namnet *Soll* ∞ *Sollerön* behöver man icke stanna i tvivelsmål. Det är ett väl känt faktum, att vid halvmulen väderlek — isynnerhet på försommaren — molnen bruka draga sig åt sidorna kring Siljan och himlen blir klar över sjöns huvuddel, varvid solen fritt kan lysa över Sollerön. Samma fenomen visar sig vid andra större sjöar och invatten inte bara i vårt land utan även i främmande världsdelar, t. ex. vid Viktoriasjön i Afrika. Fenomenet har sin orsak i de lokala vindförhållanden som uppkomma av luftens olika uppvärmning över land och vatten under de tider då vattnet är mera kyligt.¹

Namnet *Soll* ∞ *Sollerön* kan därför på goda grunder uppfattas som bildat på ordet *sol*. Det måste vara avlett därav med ett ”suffix”. Detta låter sig visserligen ej direkt bestämmas med ledning av de skrift- och uttalsformer som för närvarande äro kända. Men uttalet med *d* (*sold* — så merendels i Ovensiljan, resp. *solderön* — så delvis i Rättvik), vilket stämmer med gamla skriftbelägg, visar oss en rest av suffixet ifråga. Åberopande gårdsnamnet *Solder* i Älvdalen, vilket betyder ”bördig från Sollerön” och vilket omkr. 1575-76 skrevs *Solender* o. d.,² vågar jag nu för övrigt påstå att suffixet varit *-und* och att önamnet som helhet under vikingatiden har lytt **Sölund*. I kasus genitiv (ägokasus) fick det därtill ändelsen *-ar* och lydde **Sölundar*. Denna form begagnades bl. a. vid förtydligande tillägg av ordet *ö*, forndalskt *öy*; man sade **Sölundaröy*, när man avsåg själva ön som naturenhet och inte den bebyggelse som uppkommit på ön. *Sölund* sammandrogs efterhand, troligen under medeltidens början, till *Sold* ∞ *Soll*; och *Sölundaröy* blev reducerat till *Solderö* ∞ *Sollerö*. Redan 1325 är formen *Sold* färdig, såsom framgår av Magnus Finvidssons dom-brev sagda år i en tvist mellan Leksands- och Orsabor, vari nämnes ”herlinger i sold”. På 1400-talet uppträda också former med bortfallet *d*, särskilt som förled i invånarnamnet *sollbyggjar* (*solbygg-*). Senare tillkommer den bestämda ändelsen *-en*: *Sollen* (dial. *soldi* ∞ *solla* etc.) och *Sollerön* (*solderön*).

Namnet *Soll-en* ∞ *Sollerö-n* har tack vare öns ryktbarhet fått många avläggare. Samma namn bära i våra dagar genom uppkallelse ytterligare minst tolv stycken smärre öar eller holmar i olika vatten, grupperande sig i en vid halvkrets kring Siljan med

sydlig utdragning. De kända fallen äro: *Sollen* i Kättbosjön (inom Mora), *Sollen* i Huln och i Flaten inom Järna socken, *Sollen* i Amungen (nämnd i formen *sollerön* i ett dombrev av år 1619); *Solerøen* i sjön Fämund inom Norge; *Sollöhn* (på en karta av år 1696) för nuv. Storön i sjön Nain inom Gustav Adolfs socken; *Sollen* i Väsman och Norra Barken, *Sullerön* i Åmänningen inom Västmanland; *Sällarö* i Norrtäljeviken; *Sällaröarna* (*Sällrarna*) i norra Vänern.

Oberoende av Siljansgruppen är den liknämninga *Solund* (utt. sulen o. d.), en större ö eller ögrupp utanför Sognefjord vid Norges västkust. Här har önamnet också blivit häradsnamn, i gammal tid skrivet *Sólundar* eller *Sólundir* (med sekundärt plural form). Och härtill hänför sig dessutom vattennamnet *Sólundar haf* el. *Sólundarhaf*, som i forntiden gällde för havet mellan Norge och öarna norr om Skottland. I detta *Solund* ha vi en norsk motsvarighet till den ursprungsform, som vi nyss räknat med för Solleröns i Siljan namn.

För den mera språkintresserade må här ytterligare omtalas, att det ordelement *-und-*, som döljer sig bakom önamnet *Soll* ∘ *Sollerön* (*Sold* ∘ *Solderön*), egentligen är ett gammalt suffix, vilket på nordiskt område fått en viss användning för avledningar till substantiviska ord. Med *-und-* äro ganska många nordiska ortnamn bildade. Inom Dalarna finnas ytterligare åtminstone två, båda inom gamla Moraområdet (nuv. Sollerö och Mora socknar). Det ena är *Jesunda*, äldst — och då i formen *Esund -en* — namn på Gesundaberget med betydelsen 'eld- el. bålberget'. Det andra är *Asunden -arna*, *Stora* och *Lilla*, namn på två närbelägna höjder vid gränsen mellan Sollerö och Mora sockenområden — med icke säkert bestämbar innebörd.

Elementet *-und-*, som i dylik användning får betraktas såsom ett "tillhörighetsuffix", hade i sig själv icke någon egentlig betydelse. Vid avledning därmed fick namnbildningen samma kön som det underförstådda naturbetecknande ordet. Medan *Esund -en* var maskulint liksom ett underförstått *knalle*, *klint* e. d. (märk *s-*genitiv i sammansättningen *Jesundstjärne*), så var *Solund* feminint liksom ordet *ö* (jämför nuv. bestämda formerna *soldi* ∘

solla etc.). *Solund* ∞ *Sold* är sålunda väsentligen liktydigt med den sammansättning *Solö*, vilken förekommer på flera håll i både Sverige och Norge.

Anm. Den benämningsform *Sool-Öen* som tagits till titel för Sollerökrönikan 1972 ff. och som enligt deklARATIONEN där s. 5 härrör från en räkenskapsbok för S:t Laurentii kapell, spec. "Sool-Öens Capells räkenskaper år 1665", är ej att betrakta som en gammal genuin "stavning av namnet Sollerön" utan som en lärd tolkningsform i likhet med Z. Holenius' *Solön* 1722, Abr. Sahlstedts *Sol-ön* 1743 m. fl. senare — se f. ö. min framställning i Dalarnas Hembygdsbok 1933 s. 6 ff. Valet av denna, något romantiserande benämningsform till stående titel för Solleröns krönikebok kan vara begripligt och försvarligt, men man bör tillse att den i fortsättningen ej missbrukas på annat sätt såsom i artikeln "Sool-Öen genom tiderna". Den förtjänar nämligen icke att förallmänligas som mer anslående ersättning för de gamla hedervärda folkliga namnformerna, även om innebörden hos *Soll Sold* är densamma.

Min härovan lämnade redogörelse för sockennamnet är en lätt bearbetad återgivning av uppsatsen i Dalarnas Hembygdsbok 1948 s. 119-122. Rörande namnbildningen med urspr. -und se nu även arbetet Dalska namn- och ordstudier I:3 (1954) s. 146 ff.

Bror Lindén

¹ Närmare om motivet se förf. i Dalarnas hembygdsbok 1933 s. 88 ff.

² Sagda gårdsnamn ligger till grund för det välkända nuv. familjenamnet *Solders*. Samma gårdsnamn synes förr ha funnits även i Orsa, ehuru där med formen *Sollar: Sollare Peder* i Nederberg (jordebok 1552 Ors.).

I södra Dalarna har måhända **sollerbo* varit beteckning för 'inbyggare på eller från Sollerön'. I By socken säges byn Buska först ha byggts av en person med namnet *Sollerbon* (C. Larsson, By sockens historia 1 s. 260).